

iz duše krik »Nismo mi krive«; autorica bi ih kao intelektualka morala ispravno uputiti, da nisu samo one krive. Posve je promašeno i stvarno ničim opravdano kad ona očituje namjeru: (str. 6) oprati s v a k u moralnu krivnju sa svojih bližih zemljakinja; ona čini veliku pogrješku i zavodi na krivi sud kad se jednostavno povodi za uzrječicom: »sve razumjeti znači sve oprostiti«. Mi razumijemo patničke duše žena slavonskoga kraja, mi trpimo s njima, žalimo ih i u jednom dijelu ispričavamo, ali mi nipošto ne brišemo s njih sve krivnje. A ne može je niti je smije zbrisati ni autorica; kad bi to ozbiljno željela, seriozni bi ton svoje knjige izmijenila u propagandističku literarnu igrariju.

Sto ona nije napose naglasila vjerski momenat kod rješavanja ovoga našega bolnoga pitanja, i što je taj momenat po nekim sporednim cpaskama izašao (str. 55, 75, 98) u nejasnom, da ne kažem u nesimpatičnom svijetlu, valja ocijeniti kao očiti pozitivni manjak knjige; za ispriku bi joj tek moglo služiti što je to polje izvan njezine kompetencije, a s obzirom na faktore koji tu dolaze u obzir, podosta teško, da ne kažem — i nezgodno. Bolje da ga se nije ni dotakla. Neka o tomu pozvaniji kažu svoju na način, koji će objektivno i mjerodavno razotkriti rane na duši slavonskoga čovjeka i žene.

Ne pada samo ovaj problem u oči kao gorući problem Slavonije, nego knjiga nabacuje razmišljanja o osnovici svih socijalnih problema: pitanju m o r a l n o g preporoda hrvatskoga sela uopće.

Nitko, istina, ne misli da će osnutkom Nezavisne države Hrvatske, u svima tima pitanjima odmah kao sâm od sebe prostrujati drugi vjetar našim selima i dušama našega gradskoga svijeta. Tko bi to mislio ljuto bi se varao; moralni se preporodi ne zbivaju u tren oka. Mnogo će još vode Savom proteći dok se u duše našega svijeta unese nova snaga kojom se izgrađuju novi ljudi i stvaraju nove države. Ali da će taj proces poći brže, po jednom smišljenom planu i uz jednu pozitivnu u potporu i sa strane naših civilnih vlasti, o tom ne sumnjamo ni časak.

Onda će želje i nađe snaše Anice u »Seljačku vladu« i »seljačku vlast« (str. 116) tek moći naći svoju pravu i korisnu primjenu u životu našega slavonskoga hrvatskog življa, kad se uz ekonomsko pridižanje bude harmonično vodila briga i za moralni preporod njegov. I opet dakle: suradnja Crkve i države; svaka na svom području, slobodno i intenzivno, u potrebnoj koordinaciji. Inače će sve ostati pri starom: polaganom propadanju... **A. Ž.**

Viktor Kralj: L. N. Tolstoj, Zagreb 1941., izdala Binoza, 8°, str. 224, cijena Kn 50.—.

O 30-godišnjici smrti L. N. Tolstoja izdao je nakladni zavod Binoza u Zagrebu (u zbirci Hrvatski moderni pisci, kolo V. kao knjigu I.) »raspravu« g. Viktora Kralja, pisca gramatike i gramatičke čitanke nje-mačkoga jezika, knjiga, pripovijedaka i rasprava po našim i njemačkim časopisima. Ova rasprava o Tolstoju ima osim predgovora i pogovora 8 dijelova. Nakon »općega pogleda« o »velikom pjesniku umniku«, pripovijeda autor njegov život i značaj, pripoćuje nakratko sadržaj pjesničkih djela T., a zatim prelazi na važna poglavlja, u kojima izlaže T. na-

zore o životu, vjeri i crkvi, državi i društvenom pitanju; napose se zauzima kod njegovih nazora protiv vojne i smrtne kazni, te kod T. misli o odgoju i estetici.

Autor izlaže T. nazore po njegovim djelima; često ga pušta da sam govori, što je za objektivni prikaz posve na mjestu. Tek je jedna opasnost kod takova metoda, da autor možda i nehotice bira onakova mjesta, koja se s njegovom mišlju o piscu potpuno slažu, a da izostavlja ona koja bi misao piščevu stavila i u drugo svijetlo. To je dakako od neosporne važnosti kod pisca koji je svojim nazorima došao u najostriji sukob ne samo s pravoslavnom crkvom, nego i s društvom, državom, umjetnošću, pedagogikom, estetikom. Velika je stoga teškoća iz mnogobrojnih T. spisa iznijeti baš ono što će objektivno najtočnije prikazati autora tih misli.

Medjutim su T. misli o svim gore spomenutim pitanjima naučnom svijetu dobro poznate. Publici pak kojoj je ova knjiga namijenjena, dobrim dijelom ne će biti poznate, napose s razloga, što je eto već 30 godina prošlo od smrti T., pa on kao zanimiva ličnost svoga vremena, toj publici nije više ni poznat ni zanimiv. Ali njoj će T. misli pružene ovako kako ih pruža g. Kralj, ojačati njezine eventualne predrasude kako o društvu i državi, tako napose o crkvi i vjeri. Zašto? Zato jer ta publika iz prikaza g. Kralja ne će moći razvidjeti što je na T. stavu ispravno i možda opravdano, a što je potpuno promašeno i zašto je mnogo toga neosnovano. Ne će toga moći razvidjeti kod prikaza T. nazora, jer ih K. iznosi uvijek u simpatičnom svijetlu, na način iz kojega je vidljivo, da ih i sâm usvaja, ili na način iz kojega opet nikako nije vidljivo, da li im se i zašto bi im se valjalo usprotiviti. Jedino iz »Pogovora« je razvidno o čemu se pisac s T. ne slaže. On ne usvaja T. misli o društvu i državi, jer smatra državu potrebnom; ne usvaja misao o »neopiranjju zlu«, jer bi dovela društvo do nemoguća stanja; niti »povratak k prirodi«, zapravo k životu seljaka, jer bi tim bio onemogućen stvarni ljudski napredak. Ali usvaja T. kritiku kršćanske nauke i diobu na »crkveno« i t. zv. »pravo« kršćanstvo. Njemu se T. »usudio kao nitko dotada reći onako otvoreno i javno svoje mnijenje« (str. 9) Crkvi u lice; on je »duboko proniknuo u dušu čovječju (str. 11); njemu će se silni preokret u svijetu dogoditi« samo čovječanstvo treba da dodje do takve spoznaje (str. 13) kakovu T. naučava; njemu je T. »najvjerniji sljedbenik Krista (str. 15), a Crkva do u treće stoljeće unatrag »jedan jedini lanac laži, okrutnosti i prevare« (str. 33).

Iz opazaka kojima K. popraća T. izvode vidi se što i kako on misli; pokazuje se da je pisac veoma daleko od toga, da bi mogao dati neki kritički sud, izvršen na temeljitom poznavanju predmeta: njemu nema vjere bez onoga što se ne može shvatiti umom, »jer se ne može vjerovati ono što se ne može pojmiti« (str. 107); njemu zato zvuči posve uvjerljivo što T. izvodi i s čim završava svoje razilaženje s pravoslavnim bogoslovima, pa kaže: »ovako dakle stoji s crkvenom naukom, koja se udaljila od prave Kristove nauke« (str. 125); njemu pravoslavni bogoslovi (a valjda ni kakovi drugi) »nisu mogli istupiti s protivnim dokazima« (str. 132) — biva s dokazima kojima bi pobili T. iz-

vode o kršćanstvu. Gospodin Viktor Kralj dozvoljava sebi još i danas govoriti o »sredovječnom neznanju i zaostalosti« (str. 218); tim pokazuje da o srednjem vijeku, njegovu životu i mislima, duhovnom stvaranju i snazi nema ni pojma, niti je išta uradio u tom smjeru, da stekne potrebno znanje prije nego što izrekne negativan sud.

Pisac se ove knjige o T. prikazuje kao tipičan predstavnik onih i onakovih literata, koji pišu zato da pišu, ne mareći mnogo da li imaju potrebnu spremu za ono o čem pišu. Osim toga on po ovom prikazu T. nazorâ izgleda površan, neskrupulozan, jednostran i filozofski potpuno neorijentiran. On je i kulturno neorijentiran, pomalo sektarski nastrojen, kako se to opaža u čitavoj knjizi. Bolje bi učinio da i dalje sastavlja njemačke čitanke, nego da se plete u posao za koji nije. Napose kad se radi o pitanjima hršćanske vjere i crkve Kristove: to je polje vrlo delikatno, zahtijeva mnogo spremu i poznavanja predmeta o čemu gospodin Kralj nije dao dokaza u ovoj knjizi. Baš naprotiv: on n. pr. usvaja misao, da je »Krist svoju nauku crpio od budista boraveći kod njih« (str. 212).

Meni ne pada na um pobijati stanovište i pogriješne izvode g. Kralja; on nije svoje knjige ni pisao s tim, da bi očekivao eventualne ispravke, debatu ili izmjenu misli u smjeru, da se utvrdi objektivna istina o nabačenim pitanjima, pa čak ni o samom objektivnom stavu pokojnog Tolstoja; njemu je, čini se, ipak glavno od svega, da se sazna, primi i ustanovi, da je »napokon došao jedan od bogatih i velikih koji se usudio Kristovu nauku bolje tumačiti od njih« (str. 212) t. j. od crkvenih predstavnika. To on želi kazati nama i drugima. On se pomalo i nada, da će jednom doći i takovo vrijeme kad će se T. misli ostvariti, jer se »potpuno slažu s malone dvije tisuće starim i u mnogo-me nepromjenljivim Sv. Pismom« (str. 221).

A baš po tim svojim opaskama pokazuje g. Kralj, da ne posjeduje sposobnosti kritički prosuđivati pitanja, koja su vezana s najzamašnjim i najdubljim problemima ljudskog života. On nije kadar o njima ni naučno ni popularno raspravljati; svojom knjigom ne će nikoga »usrećiti kome je do istine poštenja i pravednosti« (str. 222), jer je u njoj pokazao, da ne pozna pravoga značenja tih pojmova.

Šteta truda; u vrijeme koje se od najnovijih dana nadaže za život hrvatskoga naroda, potrebno je pozitivno graditi, a ne razgrađivati. Ova je knjiga pak podesna samo da ruši i onako već dosta poljuljane duhovne vrijednosti u dušama hrvatskoga naroda. O tom će valjda odesele i Binoza voditi više računa nego do sada, pa nas ne će, nadajmo se, obogaćivati nevrijednim knjigama što odišu sektarskim duhom.

A. Z.

Dočkal Dr. Kamilo: Dijecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke. Preštampano iz »Katoličkog lista«, Zagreb 1940., 8°, str. 88, cij. Kn. 15.—

Sada kad imamo ovako na okupu sabrano sve što se u zagrebačkoj nadbiskupiji u prvom naletu učinilo za Dijecezanski muzej, vidi se, kako je velik grijeh propusta naših predšasnika, koji nisu za ovu stvar imali baš nikakova razumijevanja. Pred 40 godina, kako spominje autor,